

САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу

САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ
Зборник радова са II научног скупа младих филолога Србије одржаног
6. марта 2010. године на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу

Година II / Књ. 1

Издавач

Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу

Уређивачки одбор

проф. др Милош Ковачевић
проф. др Радивоје Младеновић
проф. др Никола Рамић
проф. др Драган Бошковић
доц. др Маја Анђелковић
мр Часлав Николић
Јелена Петковић

Одговорни уредник

проф. др Милош Ковачевић

Рецензенти

проф. др Милош Ковачевић
др Стана Ристић, научни саветник
проф. др Радивоје Младеновић
проф. др Божинка Петронијевић
проф. др Јелена Јовановић
проф. др Јулијана Вучо
проф. др Тијана Ашић
проф. др Никола Рамић
проф. др Веран Станојевић
проф. др Анђелка Пејовић
проф. др. Савка Благојевић
доц. др Јована Димитријевић-Савић
доц. др Сања Ђуровић
доц. др. Надежда Силашки

Лектура и коректура

доц. др Сања Ђуровић
мр Владимир Поломац
Јелена Петковић

За издавача

проф. Слободан Штетић,
декан ФИЛУМ-а

Технички уредник

Ненад Захар

Штампа

Графостил, Крагујевац

Тираж

250 примерака

ISBN 978-86-85991-30-1

Зборник радова са II научног скупа младих филолога
Србије одржаног 6. марта 2010. године на
Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу

САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Година II / књ. 1

Крагујевац, 2011.

О ЗБОРНИКУ

У овоме двотомном зборнику штампани су резултати са II научног скупа младих филолога Србије *Савремена проучавања језика и књижевности*, одржаног 6. марта 2010. године на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу.

Из самог назива скупа види се да зборник доноси резултате из двеју тематско-научних области: из лингвистике и из књижевности. А језик и књижевност и јесу области што одражавају научно-наставну суштину филолошког дела Филолошко-уметничког факултета у Крагујевцу. Уз то то су научне области из којих се изводе докторске студије на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу. Због тога је скуп младих филолога нераскидиво повезан са докторским студијама, он је на својеврстан начин и пратилачки и интегрални део докторских студија. На њему, наиме, учествују сви докторанди са прве и друге године докторских студија језика и књижевности. Докторанди са докторских студија само су део, и то мањи, учесника овога скупа. На овоме, другом по реду скупу младих филолога, с рефератима је учествовало више од сто педесет младих филолога не само из Србије (мада их је са универзитета у Србији било највише) него и из Црне Горе и Босне и Херцеговине (и то и из Републике Српске и из Федерације БиХ).

Ти реферати овде се штампају у два тома, који одражавају дисциплинарну структуру скупа. први том доноси реферате са секције *Савремена проучавања језика*, а други са секције *Савремена проучавања књижевности*. Сви пријављени и поднесени реферати нису, међутим, нашли места у овим зборницима, него само они који су прошли научну рецензију угледних филолога. Сама та чињеница својеврсни је посредни показатељ научне вредности овде штампаних прилога. Ти прилози, наиме, сведоче о заиста завидном научном нивоу њихових аутора, међу којима има и оних којима су ово први објављени научни радови. Радови штампани у овом двотомном зборнику на одређен начин репрезентују актуелни тренутак савремене филологије из перспективе њених најмлађих научних посленика. Док овај зборник иде у штампу, већ су разаслани позиви за III скуп младих филолога, тако да овај скуп добија карактер традиционалног. А из вида не треба испустити ни чињеницу да је ово једини скуп ове врсте не само у Србији.

За реферате и у њима изнесене резултате заслужни су искључиво референти – учесници овога скупа. За организацију скупа најзаслужнији су млади филолози са ФИЛУМ-а, а за штампање овога зборника заслужан је пре свега ФИЛУМ. и сви заслужују захвалност, јер без њих овога двотомног зборника не би било.

*Крагујевац,
јануар 2011. године*

Уредништво

О ПРВОЈ КЊИЗИ ЗБОРНИКА

Прва књига зборника Савремена проучавањем језика и књижевности доноси укупно 60 лингвистичких радова, тематски разврстаних у пет целина: I Историјскојезичка проучавања; II Лексичко-семантичка проучавања; III Синтаксичка проучавања; IV Стилистичко-семантичка проучавања; V Примењено-лингвистичка проучавања.

Радови у овом зборнику сврстани су у пет целина, на основу критеријума тематске припадности одређеним областима проучавања језика. Но, без обзира на такву тематску поделу, у зборнику се, као и претходне две године уосталом, јасно издвајају две велике групе радова. Прву групу радова чине радови из области лингвистичке србистике, и то у првом реду радови који се баве питањима лексике савременог српског језика, затим актуелним питањима синтаксе, те питањима у вези са стилистичким аспектом проучавања српског језика, док један број радова доноси теме из области контрастирања језичких појава у српском језику и одабраном страном језику. Радова са темама из историје српског језика, по правилу, најмањи је број, али то ни у колико не умањује вредност радова у овој целини зборника. У другој групи, коју чини двадесет радова, налазе се радови који се најшире могу сврстати у област примењенолингвистичких проучавања, а који доносе теме у вези са теоријским и практичним аспектима изучавања страног језика, затим теме у вези са предавањем и подучавањем страног језика, те мали број радова са методичко-дидактичким темама.

Пишући текст за претходни зборник, истакли смо уверење да ће овај зборник са скупа младих филолога представљати не само почетак једне лепе лингвистичке традиције, већ и значајну књигу савремене српске лингвистике. Сада смо већ искрено сигурни у то да овај зборник са II научног скупа младих филолога Србије доноси радове који су квалитетни не само по одабиру питања, која се у њима разматрају, већ пре свега по начину и методама њихове обраде, те зрелим и научно утемељеним промишљањима језичких проблема.

*Крагујевац,
фебруар 2011. године*

Уредници

САДРЖАЈ

О Зборнику / 5

О првој књизи Зборника / 7

I ИСТОРИЈСКОЈЕЗИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Марина Курешевић

Исказивање реченичне каузалности у Српској Александриди / 15

Биљана Самарџић

Дистрибуција полугласничког знака на материјалу књига Горажданске штампарије / 29

Ивана Давићков

О једном балканизму у говору села Смиловци, општина Димитровград (Облици чланске морфеме код именица и место акцента у чланованим облицима именица) / 39

II ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Јованка Милошевић, Данијела Радоњић

О називима за обућу у савременом српском језику / 51

Драгана Настјановић

О денотативном варирању у деривационом гнезду појединих опсцених лексема / 61

Марија Милосављевић-Тодоровић, Марина Спасојевић

О колокацијским везама у фитонимији / 67

Ненад Ивановић

Индивидуална лексика у српском језику: творбено-семантичке одлике класе именица (на материјалу из Речника САНУ) / 79

Нађаша Марковић

О најчешће коришћеним нормативним квалификаторима у Речнику српскохрватскога књижевног језика МС / 95

Милица Марјановић

Лексикографско представљање лексема које означавају натприродна бића у дескриптивним речницима српског језика / 101

Бојана Мојсиловић

О апелативизацији и епонимима у српском језику / 109

Ивана Маринковић

О неким лексичко-семантичким и синтаксичким карактеристикама језика саобраћајних приручника / 117

Maria Teresa Albano

Uпотреба еронима u svakodnevnom govoru / 127

Вера Јовановић, Анеџа Тривић

Апелативи у разговорном језику млађе урбане популације / 135

Данијела Стјанић

Боје и човекова телесност и емоционални свет / 143

Маја Стокин

Дијалекатска лексика у бећарцима и шалајкама старог Новог Сада / 151

Нађалија Живковић

Употреба лексема из енглеског језика у жаргонизмима у српском језику / 163

Јулијана Вулећ

Употреба англицизама у немачком и српском језику и степен њихове адаптације / 169

Далиборка Балорда-Јанковић

Недоумице унутар терминологије страног поријекла
у часопису економске струке / 177

Душан Станковић

Cognitive Semantic Aspects of Animal Similes in English / 187

Александра Саламуровић

Утицај семантичко–лексичке идентификације актера у новинским текстовима
на стварање слике о Немачкој у српској штампи од 1990. до 2006. године / 197

III СИНТАКСИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Миљана Барјамовић

Неки модели транспозиције врста речи у српском језику / 213

Милка Николић

Поредбено-начинске конструкције с везницима *као да* и *као*
ишито у књижевноуметничком функционалном стилу / 223

Јелена Пејковић

Акузативне конструкције са предлогом *кроз* у
функцији неконгруентног атрибута / 231

Rodika Ursulesku-Miličić

Perlativnost u rumunskom i srpskom jeziku / 239

Branimir Stanković

Pridevski vid u srpskom jeziku i pozicija prideva u nominalnoj
frazi u romanskim i germanskim jezicima / 247

Јелена Михаиловић

Статички аспект просторних односа у француском и
српском језику – *Dans l'herbe vs на траву* / 259

Нађаша Појковић

О француским прилошким изразима уведеним предлозима
à и *de* и еквивалентима у српском језику / 271

Radmila Lazarević

Morfosintaksičke osobenosti imenica i glagola sa značenjem
boje u italijanskom i srpskom jeziku / 285

Вера Вујевић

Елиптичне именичке фразе у савременом енглеском језику / 293

Таијана Ружин

Каузативни глаголи са општим значењем принуде
у енглеском и српском језику / 301

Марко Банковић

Српски глаголи са префиксом *за-* и њихови енглески еквиваленти / 317

Žana Gavrilović
Semantička obilježja vidske opozicije *neprogresivno*
/ *neperfekatsko* u okviru prošlosti / 325

Сања Маричић
О глаголима промене у шпанском језику / 333

IV СТИЛИСТИЧКО-СЕМАНТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Јелена Максимовић
Средства семиотичког и визуелног кода у новинској вести / 349

Славко Станојчић
Типични пример стварања језичког идентитета
(На језику наратора у Селенићевој прози) / 359

Соња Миловановић
Структурни типови и стилске одлике поетског исказа Новице Тадића / 367

Јелена Даниловић, Сандра Стефановић, Милица Милојевић
Прекључивање кодова у роману Горана Војновића *Џефурји raus!* / 379

Aleksandra Milčić-Radovanović
Problem „slobodnog“ prevođenja u prevodu romana *Na Drini ćuprija* Ive Andrića na engleski / 389

Аида Шеховић
Жаргон у делу *Лицијација ветра* Весне Алексић / 397

Katalin Ozer
Pronominalne forme sa funkcijom oslovljavanja u nemačkom
i srpskom jeziku i promena modusa / 403

V ПРИМЕЊЕНОЛИНГВИСТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Alessandra Genovesi-Bogićević
„Petliću, Petliću! Nemoj da izađeš! *Lisica ti acchiappa!*“ Preključivanje kodova
i међујезички uticaj srpskog i italijanskog u govoru dvojezične dece / 417

Tijana Kukić
Italijanski kao међујезик kod srpskih govornika: sintaksičke,
pravopisne, leksičke i stilske greške / 431

Jelena Drljević
Učenje i usvajanje leksike. Specifičnosti leksike u
usvajanju produktivnih jezičkih veština / 441

Radmila Đaković, Tijana Dabić
Jezička anksioznost i strategije za uspešnu komunikaciju na stranom jeziku / 451

Valentina Tanjević-Milidrag, Raba Hodžić
Savremeni stavovi u vezi sa nastavom živih jezika: bilingvizam / 459

Ивана Ђурковић-Миладиновић
Ставови студената према комуникативној компетенцији
у настави енглеског језика / 467

Војкан Стојичић
Стратегија примене заједничког европског референтног оквира
у настави језика на универзитетском нивоу / 479

Marta Dimitrijević
Usvajanje sistema članova pri učenju engleskog kao drugog jezika / 487

- Mirko Cvetković*
Fonologija drugog jezika / 495
- Gordana Bojičić*
Gramatika u nastavi stranih jezika – nekad i sad / 505
- Anka Rađenović*
Neki problemi u vezi sa certifikacijom živih jezika / 513
- Mirjana Ćorković*
Učenje jezika kroz književnost: akademsko pisanje na rumunskom jeziku. Studija slučaja / 521
- Milan Milanović*
Computer-Assisted Language Learning and Testing: Teaching and Testing English Language / 533
- Милош Тасић*
Енглески језик и култура у међународној техничкој заједници / 545
- Ana Jovanović*
Nacionalni i jezički identitet/i na srpskohrvatskom govornom području nakon raspada Jugoslavije / 555
- Даница Јерошијевић*
Гринбергов модел стања и процеса у проучавању типологије језика / 563
- Ivana Milojević*
Primena jezičkog referentnog okvira u reformi nastave novogrčkog jezika kao drugog stranog jezika / 571
- Миланка Сијанкић*
Корелацијско – интегративни приступ у организовању припрема за извођење екскурзије у шестом разреду основне школе / 579
- Sandra Buljanović*
Metode i didaktički materijal korišćeni u nastavi mađarskog jezika na Katedri za mađarski jezik i književnost Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu od osnivanja Katedre do danas / 585
- Војана Раденковић-Šošić*
Улога наставника у употреби нових техника у настави стручног језика / 595
- Аутори / 605

О НЕКИМ ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКИМ И СИНТАКСИЧКИМ КАРАКТЕРИСТИКАМА ЈЕЗИКА САОБРАЋАЈНИХ ПРИРУЧНИКА

У овом раду анализираћемо лексичка средства и синтаксичке конструкције које се јављају у језику саобраћајних прописа на примеру тестова и приручника за полагање вoзачког испита. На основу избора лексичких средстава којима се често остварује висок ниво категоризације појмова (страна лексика, термилошка лексика и сл.) и номинализованих и декомпонованих конструкција, као и неких других одлика бирократизације језика, циљ нам је да укажемо на висок степен апстрактности ове врсте текстова. С обзиром на различито образовање и неистоветан профил примаоца поруке непримерним избором поменутих језичких средстава, мања је могућност функционалне употребе оваквих приручника и правилног разумевања њиховог садржаја.

Кључне речи: језик саобраћајних приручника, бирократизација језика, декомпоновани предикат, номинализација

1.1. Савремену научну јавност, поред осталог, све више интересују механизми бирократизације јавног језика. Под појмом бирократског језика у науци се подразумева канцеларијски језик, који доживљава свој процват након Другог светског рата, чији је прототип често спомињани Закон о удруженом раду из 1976. (Клајн 1991: 164, Кликовац 2001: 85). Оваква врста канцеларијског жаргона брзо се шири на друге видове јавног језика. Тако данас постоје бројна истраживања о утицају бирократског језика на разговорни и публицистички стил, па чак и на научни функционални стил (Трифунђагић 2007, Клајн 2004, Кликовац 1997, Кликовац 2000, Кликовац 2001, Кликовац 2005, Луковић 1996, Трифунђагић 2007, Трнавчевић 1982, Шкиљан 1978). Аутори критикују оваква неприкладна мешања особина различитих варијетета, тј. грешке које се јављају услед неадекватног прелажења са једног језичког кода на други, у науци познатој појави као замена кода (*code confusing*). Оваква интерференција особина тзв. специјалних стилова (у које сврставамо публицистички, административни и научни функционални стил)¹ названа је бирократизацијом језика.² Наиме, бирократски језик неприметно продире у различите сфере живота и постаје моћно средство манипулације људима. У највећем броју случајева бирократизовани дискурс бива неконкретан, преопширан и неразумљив.

1.2. Циљ овог рада биће да укаже на честе особине бирократског језика (претерана употреба декомпонованих глагола³, номинализације, категоризације

1 В. Луковић 1996: 145.

2 О термилошким решењима и развоју бирократског језика в. Кликовац 2005; исп. Луковић 1996: 152.

3 У радовима о разлагању предиката употребљавају се термини: *декомпоновани предикати* (Радовановића 1977), који фокусира постојање недекомпонованог, једнолексемског предиката из којег се деривира декомпоновани, и термин *перифразични предикати* Зузане Тополинске (1982), којим се имплицира значење двоелементске глаголско-именске конструкције дескриптивног карактера

појмова на нивоу вишем од основног и др.) у језику саобраћајних прописа, које треба да науче будући учесници у саобраћају. Корпус нашег истраживања чиниће приручници и тестови за полагање возачког испита. Њихова намена је да јасно представе основна правила језика струке⁴ свим будућим возачима. Овим истраживањем покушаћемо да скренемо пажњу на примере који непотребно компликују језички израз саобраћајних прописа којим је предвиђено да овлада већи део пунолетног становништва.

2.1. Тежња ка номинализовању исказа у српском и другим европским језицима давно је уочена (Радовановић 1977: 56). Језици који подлежу номиналованим структурама неизоставно показују тенденцију ка декомпоновању предиката. Радовановић (1981: 258) истиче да ове појаве нису условљене структуралним карактеристикама језика, већ екстралингвистичким факторима као што су нпр. уопштеност и апстрактност тематике. Иако је језик саобраћајних прописа језик струке, чини нам се да је преоптерећеност номиналованим исказима⁵ очекивана у језику уџбеника којим би требало да овлада сваки просечно образовани грађанин који намерава да добије возачку дозволу. Циљ текстова са правилима о понашању у саобраћају јесте да возачи што боље науче и усвоје та правила, међутим, конструкције овог стручног жаргона понегде не доприносе стварању јасних менталних слика, што је веома битно у учењу правила о саобраћају.

2.2.1. Следећи примери указују на учестилију употребу именица него глагола, а како је већ у прегледаној литератури напоменуто, поред свег оправдања и образложења номинализационих процеса (в. Ивић 1988) – глаголске именице не изазивају онакве менталне слике као што то чине глаголи, тј. именице су на супрот глаголима статичне и чине текст монотоним (Кликовац 2008б: 179; Клајн 2004: 189). Номинализоване исказе смо класификовали према предлошко-падежним конструкцијама (у којима центар синтагме, тј. девербативна или деагентивна именица носи кондензовану реченичну информацију) и према синтаксичким значењима (оносно реченичним функцијама) које номиналовани искази остварују унутар комуникативне реченице (према Радовановић 1990).

2.2.2. Темпорална значења у анализираном тексту остварују се следећим предлошко-падежним конструкцијама – ДО + Ген: *Редослед паљења светла до појаве црвеног светла је следећи*; ПРИЛИКОМ + Ген: *Пешак је дужан да се приликом прелажења користи шим прелазима, Приликом скретања укључити претрешуће светло*; НАКОН + Ген: *Након уверавања, укључити леви мишвац*; КОД + Ген: *Код пружања прве помоћи, треба обратити пажњу на правилност у указивању прве помоћи*; ЗА + Акуз: *За време војње обратити пажњу*; ПРИ + Лок: *Возач је дужан да се креће на такав начин да не би при промени светла ометао или онемогућио саобраћај; Овлашћено лице (полицајац) дужно је да се при давању знакова постави на пуш така да за учесници у саобраћају ... могу лако уочити; На пуш ван насеља при кретању возачи користе десну саобраћајну*

са одређеном конструкцијом на нивоу језичког исказа. Ивана Лазић-Коњик (2006: 229) сматра да је перифрастични предикат надређени појам, тј. закључује да перифраза укључује појам декомпоновања предиката. За потребе нашег рада држаћемо се терминологије М. Радовановића и његове класификације вишелексемског предиката.

4 О односу стручног и општег језика в. Бугарски 1997.

5 Треба напоменути да аутори који се баве бирократизацијом језика не сматрају да је свака номинализација одлика свесне манипулације, већ само она која успорава разумевање текста тако што га мистификује. Номинализација, као појава која тежи кондензацији реченичног садржаја, условљена је тежњом ка језичкој економији.

траку; Водач мора да носи са собом [возачку дозволу] **при свакој употреби** возила на путу; ПО + Лок: **По престанку рада** срца и дисања, смрт наступила након 5 до 7 минута; или пак синтагмом са центром у независном падежу (номинативу): Рани знаци смрти су **престанак реакције** зенице на светлости (ум. кад зеница не реагује на светлост). У примерима се јавља и често коришћена именица „услов“ у локативу, која кондензује значења временске реченице: **Вожња ноћу у условима смањене видљивости захтева следеће; Дозвољено је паркирање само у условима добре видљивости.**

2.2.3. Интенционална значења су најбројнија, што је често условљено потребом да се именује намена појмова означеним терминима у оквиру једне струке. Навешћемо које све конструкције могу кондензовати информацију намерне реченице – ЗА + Акуз: **Обележени пешачки прелаз је део површине коловоза намењен за прелажење** пешака преко коловоза; **Дојунском шаблом се даје упућство** који степен брзине треба користити **за савладавање** наведене опасности; **Светлосни саобраћајни знакови служе за регулисање и управљање** саобраћајем; **Зелена карта је ... обавеза за улазак** у највећи број европских земаља; **Припрема повременог за трансјорти и поштовање** испод на носила (укључујући и помодну лексему „исти“⁶ пореклом из канцеларијског жаргона); РАДИ + Ген: **Препознавање тих појмова и израза потребно је ради разумевања** саобраћаја; **Трамвајска станица је део површине пута обележен саобраћајним знаком намењен за указивање** прамања **ради уласка и изласка** путника; **Ради боље уочљивости** светлосни знакови се поштивају на браницима наизменично обојених црвеном и белом бојом (sic!); **Полукружно окретање значи окретање возилом на путу ради вожње** у супротном смеру; **На путу ван насеља ради упозорења** других учесника у саобраћају **при прелазу** и обилажењу ...; или пак предлошким изразом УЦИЉУ + Ген уместо конкурентског облика „ради“⁷: **У циљу заштите** учесника у саобраћају **врши се успоравање** саобраћаја (+ декомп. предикат „успоравати“); **У циљу безбедности** саобраћаја, смањите брзину; **У циљу безбедног одвијања саобраћаја, део пута ... мора бити прописано** означен светлосним знаковима.

2.2.4. Значење пропратне околности је забележено у једном примеру: **Овде важи забрана пролаза без заштивања** ум. **Овде вам је забрањено да прођете, а да се не заштите.**

2.2.5. Каузално значење номинализованог исказа представља концентрисан садржај узрочне реченице. Забележени су примери ППК ЗБОГ + Ген: **Одрез је и даље неопходан због могуће неисправности возила** (+ употребом пасивне конструкције уклоњен је агенс), **Возило на моторни погон сме вући друго возило ... само ако оно, због квара или недостатака појединих делова, не може само да се креће**; као и примери окоштале ППК ИЗ РАЗЛОГА + Ген: **Возила инвалида могу бити обележена прописаним знаком: а) на захтев инвалида из разлога безбедности.** Наишли смо и на пример ППК УСЛЕД + Ген која кондензује значење узрочне реченице: **Шок се јавља услед крварења** ум. **Шок се јавља зато што [повремено] крвари.**

2.2.6. Кондиционална значења се остварују конструкцијама ОД + Ген: **Велика је опасност од занашења и проклизавања** (ум. **Веома је опасно ако се занашења**).

6 Више о томе в. Клајн 2004: 187.

7 Тошовић (2002: 363) наводи као једну од одлика административног функционалног стила употребу стилски неутралних синонима, нпр. *приликом* и *у шоку*.

се или проклиза [аутомобил⁸]), или изразом У СЛУЧАЈУ + Ген: „Евројски извештај о несрећи“ ... попуњава се у случају саобраћајне незгоде; Вучење неисправног возила ноћу, као и дању у случају смањене видљивости регулише се на следећи начин.

2.2.7. Функција начинске одредбе остварена је сажимањем у номинализован исказ СА + деадвербијална им. у Инстр, који алтернира са прилогом (Возачи ... су дужни да се приближавају са посебном опрезношћу), или ППК УЗ + Акуз нпр.: Полукружно окретање у ситуацији приказаној на слици је: ... б) дозвољено само уз изузетну опрезност; Преишцање је дозвољено само уз повећану опрезност (+ често употребљаван придев „повећан“ ум. „већи“). Забележени су и примери кондензовања условне реченице која тако трансформисана у номинализован исказ (структуре ППК ПОД + именица „услов“ у Инстр) има функцију начинске одредбе: Јавни пут је површина од општег значења за саобраћај, коју може свако слободно да користи под условима одређеним Законом.

2.2.8. Забележили смо једну потврду у којој се позиционо значење номинализованог исказа остварује конструкцијом НА + Лок и кондензује значење месне реченице: Саобраћај на прелазу пута преко железничке пруге ум. где пут прелази преко железничке пруге.

2.3. Анализом номинализационих процеса добили смо очекиване резултате. Номинализовани искази кондензују реченични садржај, језички су економичнији, односно краћи од пунозначних глагола у одговарајућем облику, често се налазе у склопу неког термина, што оправдава њихову употребу у језику приручника. Јасност менталних представа могу да надоместе слике са примерима различитих ситуација у саобраћају, тако да визуелни преглед ситуације поспешује савладавање саобраћајних правила. Овакво допуњавање вербализације веома је битно за разумевање језика ових приручника, јер иако су именице бројније од глагола (као ефикаснија термилошка средства) можемо запазити да претерана употреба номиналних конструкција бирократизује језик који проучавамо уп. Овај знак указује на регионални пут ... који је од посебног значаја за републику или покрајину (ум. који је посебно⁹ значајан); За сваког учесника у саобраћају од посебне је важности јасноћа примљених информација (ум. посебно је важна информација).

3.1.1. На бирократизацију језика указује и претерана употреба декомпонованих предиката. Под синтаксичком појавом декомпоновања предиката¹⁰, по М. Радовановићу, подразумева се употреба глагола опште, неодређене или непотпуне семантике и глаголске именице која носи садржај једночланог, пунозначног глагола (вршишти ушцај ← ушцајши). У вези са овом појавом имамо у виду функционалну употребу декомпонованог предиката (в. Ивић 1988), али у језику приручника додатно се јавља неоправдана употреба, што компликује језички из-

8 Поред осталих околности које условљавају декомпоновање предиката, а које Радовановић наводи, налазе се и случајеви када се жели избећи именовање објекта па се прибегава аналитичкој конструкцији, што је у нашем примеру очигледно (Радовановић 1977: 60).

9 О оваквим конструкцијама говори Д. Кликовац (2001: 89): „Један од видова номинализације јесте и употреба предлошко-падежних конструкција уместо придева и прилога. Тако изузетно значајан постаје од изузетног значаја, попуно постаје у попуношти, много одлучније – са много више одлучности итд.“

10 „Сваки двочлани предикат конструиран по моделу Verbum (= глаголска копула или семикопулативни глагол) + Nomen deverbativum а синонимичан (па и комутабилан) са семантички еквивалентним предикатом (представљеним пунозначном глаголском лексемом из које је изведена deverbativна именица двочланог предиката)“ (Радовановић 1977: 54).

раз. Покушаћемо да, уз класификацију двочланог предиката према фреквенцији глагола који се јављају у овим конструкцијама, дамо коментар о њиховој употреби.

3.1.2.1. У неким примерима се семикопулативни глагол *врши* (*изврши*) са девербативном именицом употребљава да истакне значењску компоненту која указује на институционализованост радње зато што адекватног једнолексемског синонима нема нпр.: *Редовни технички преглед врши се*¹¹ *једном годишње при продужењу регистрације, изузев возила којима се врши јавни превоз; При настанку шеште право на наплату се остварује када је надлежни орган врши увиђај саобраћајне незгоде.*

3.1.2.2. Међутим, овај глагол се често употребљава у склопу декомпонованог предиката тако да мистификује израз нпр.: *У циљу заштите учесника у саобраћају врши се успоравање саобраћаја; Пре уласка у тунел дужни сте на време да извршите све припреме; Вучење натовареног шерета ... дозвољено је само до првог погодног места ... а само изузетно до места на коме се може извршити поправка возила; Возач коме је управљање возилом основно занимање не сме да управља возилом под утицајем алкохола док врши то занимање; Прва помоћ има за циљ ... да се изврши транспортовање до здравствене установе; Обележавање дела пута врши се постављањем одговарајућих саобраћајних знакова; Транспорт повређеног са преломом кости може се вршити тек након извршене имобилизације; Новим стандардом ... истовремено ће се вршити замена саобраћајних знакова изричитих наредби; Саобраћајни полицајац може вршити контролу и регулисање саобраћаја; Регулисање саобраћаја ... врши се помоћу покретних семафора; Регистрацију врши општински орган; Само на основу њега [зачисника] може се вршити поправка возила у сервису; Техничким прегледом врши се провера техничке исправности комплетног возила.*

3.1.2.3. Грађа нам показује да употребу декомпонованог предиката у другој групи можемо сматрати неадекватном јер се односи на директне инструкције возачима, а не на институцију која те поступке „врши“, тј. не исказује се неко специфичније значење декомпонованим предикатом.

3.1.3. Морамо истаћи и употребу декомпонованих предиката у оквиру терминологије везане за језик саобраћајних прописа. Да бисмо проверили да ли овакве декомпоноване конструкције улазе у домен терминологије, консултовали смо Закон о безбедности саобраћаја на путевима (в. Интернет страну: <http://www.zakoni.rs/zakon-o-bezbednosti-saobracaja-na-putevima>). Учили смо следеће примере у којима се декомпоновани предикат не замењује једнолексемским (посматрали смо термине „мимоилажење“, „претицање“, „обилажење“, „пропуштање“, „кретање уназад“ и сл.): *Приликом укључивања у саобраћај возач мора да се увери да може безбедно извршити укључивање; Ова возила могу користити леву саобраћајну траку само ... када желе извршити претицање; Кретање возилом уназад може се вршити само на крајком делу пута; Обилажење се врши са леве стране.*

Занимљиви су примери перифразе из тестова за полагање возачког испита попут *Првенство пролаза има: ... ц) возило које задржава правац кретања, у односу на возило које врши скретање*, а затим, на истој страни *Путнички аутомобил скреће пројисно*, пример у којем глагол није декомпонован. Сматрамо да из-

11 У анализираној грађи честа је употреба рефлексивног пасива којом се изоставља агенс, што је типична одлика административног функционалног стила, али и научног стила.

међу ових декомпонованих и једнолексемских глагола нема значајне семантичке разлике те наведене примере можемо сматрати непотребно декомпонованим, јер им је намера да беспотребно формализују одређену радњу.

3.1.4. Један пример доноси реализацију неадекватне употребе перифрастичног предиката конструкције – семикопулативни глагол *давати* (*давати*) + девербативна именица: *Индикација ојасности означена на знаку даћа је симболом црне боје* (ум. глагола „означити“). У овом примеру можемо уочити и употребу лексеме страног порекла која конотира савременост и ученост. У другим примерима перифразу посматрамо као изразе карактеристичне за одређену терминологију струке: *Забрана давања звучних знакова; Упоишребљавају се на оним местима [семафори] на којима је за одвијање саобраћаја пошребно даћи предности одређеном шоку; Пошребно је даћи сигнализацију за скрешање у лево.*

3.1.5. Наша грађа бележи један пример са семикопулативним глаголом *изразити*, као елементом декомпонованог предиката, чиме би се указало на институционализованост радње и тиме изазвало страхопоштовање: *Овлашћено лице ће помоћу одговарајућег знака изразити одређени захтев* (ум. пунозначаног гл. „захтевати“).

3.1.6. У примерима се често појављује семикопулативни глагол *изводити* у склопу декомпонованог предиката терминологизираних радњи, неретко именованих двоструко номинализованим исказом: *извођење мимоилажења, извођење паркирања, извођење прешицања* и сл.

3.1.7.1. Семикопулативни глаголи *остварити* и *посити* такође се јављају у језику саобраћајних прописа као елементи парафразе и у овим случајевима реченични садржај се оптерећују како би се постигао ефекат квазинаучности: *Прелаз са великог на оборено светло остварује се ... једновремено; Возач мора на сигуран начин ... остварити поситено и мирно кочење; Сјојница-квачило има задатак да пренесе обртни моменти мотора на мењач и да оствари прекид везе; Могуће је посити већу брзину крешања* (ум. *Могуће је убрзати*). Исто можемо рећи и за следећи пример са глаголом *изазивати*: *Прљавишина која се скупила изазива презревање мотора и могућности насипанка квара* ум. једноставније и разумљивије – *Када се прљавишина скупила, мотор се може презрејати и покварити*.

3.1.7.2. М. Ивић (1988: 2) оправдава коришћење аналитичког глагола у оним случајевима у којима се истиче процесуалност радње; у нашој грађи то су примери са семикопулативним глаголом *поситати*: *Изричита наредба поситаје пуноважна на месту на коме је знак поситављен*. Сем тога што нема адекватног једнолексемског значењског синонима, уочава се значењска компонента почетка фазе одвијања радње. Можемо указати на још један глагол који у својој семантици носи процесуалност, а у сл. примеру се јавља у склопу терминологизираног израза: *Одређеним забранама, ограничењима и обавезама омогућава се боље и безбедније одвијање саобраћаја*.

3.1.8. Глагол *представљати* у саставу перифрастичног предиката у нашој грађи истиче битност и званичност радње и видно усложњава исказ: *Возач не сме да заустави или паркира своје возило на месту на коме би оно ... представљало сметњу* за саобраћај (ум. *на коме би оно ... сметало*).

3.1.9. Глаголи *сачинити* и *поднећи* у структури декомпонованог предиката истичу специфичније значење институционализоване радње те их у сл. примерима сматрамо оправданим: *Полиција ће сачинити записник о увиђају; У том случају треба поднећи пријаву*.

3.1.10. Забележени глагол *уїрављаїши* често се појављује у склопу декомпонованог предиката, нпр. **Уїрављаїши возилом је сложен и одговоран процес**, али га посматрамо у оквиру терминологизираних израза.

3.2. Језик саобраћајних прописа није могао бити ослобођен ни особине неодређености која се реализује избегавањем именовања агенса, односно носиоца стања. Сматрамо да се ова карактеристика бирократског језика не спроводи тенденциозно, већ да је она резултат честе употребе безличних и пасивних конструкција преузетих из функционалних стилова у којима доминира апстракција (нпр. из административног и научног функционалног стила). Једна од оваквих конструкција је ДОЋИ ДО + Ген¹² тако честа у бирократском језику, а и у анализираној грађи: **У међувремену је дошло до промене светлала; Ако је дошло до повреде кичмене мождине у вратином делу, животи повређеној је директно угрожен**.

3.3. У вези са процесима декомпоновања предиката и номинализовања исказа јавља се и очекивана појава уланчавања генитива нпр. **Знакови обавештења служе да учеснике у саобраћају обавесте о ... престајанку значења знакова изричитих наредби; Скори престајанак забране пролаза возила биће означен на пућу**.

4.1. Када разматрамо особину општости, првенствено мислимо на категоризацију појмова на нивоу вишем од основног која такође може бити средство бирократизације језика¹³. Међутим, функционална употреба општих појмова представља ефикасно средство језичке економије; у нашем случају то показују примери употребе хиперонима у одредбеним синтагмама које обухватају цео хипонимски низ: **саобраћајна површина** (за тргове, кружне токове и сл.); **шинска возила** су трамваји и возови; **дечија превозна средства** ум. тротинет, мали бицикл; или је пак категоризација на вишем нивоу често коришћено средство за формирање термина: **шеретина мошорна возила** су камиони; **комбиновано возило** је комби; **прикључно возило** – приколица.

4.2. Анализирана грађа показује да је употреба генеричких појмова често непотребна, јер отежава разумевање и усвајање саобраћајних прописа. То су случајеви када се уместо већ постојећег термина употребљавају описне конструкције типа: **уређај за давање светлосних саобраћајних знакова** ← семафор; **уређај за зашваране саобраћаја** ← рампа; **простојор за смештај шерета** ← пртљажник; **уређај за заустављање возила** ← кочница; **уређај за одвод издувних гасова** ← ауспук; **уређај за давање звучних знакова** ← сирена.

4.3. Даљи примери указују на општи тренд непотребне употребе категоризованих појмова: **Могу се поставити и вертикални браници с ротирајућим или „стиробоскојским светлом“ које се појављује у врло крајњим временским интервалима**¹⁴; **Снежни кочићи постављају се ... зими на пућевима где су велике снежне падавине ради оријентације возача; Тести се полагају у центру**¹⁵ **за обуку возача; Пришиском на пољузу ... ефикасно успорење настаје након извесног временског интервала; Осјале ознаке на коловозу и објектима уз ивицу коловоза; Возач је дужан да ... уклони возило пре него што наступи услови недовољне видљивости** (једноставније речено – **пре сумрака**); **Првенство пролаза одређено је: а) конструкционим својствима возила** (ум. конструкцијом возила). Израз настао експлицитном категоризацијом, како Д. Кликовац (2008а: 39–40) уочава, може

12 Исп. Луковић 1996: 153.

13 В. Кликовац 2008б: 36.

14 Исп. Кликовац 2001: 92.

15 Лексема „центар“ у савременом српском врло је популарна и помодна, исп. Клајн 2004: 193.

имати и еуфемистички призвук, што бележи и наша грађа: **Репресивне мере за непоштовање пројиса** ум. казне; **овлашћена службена лица** ум. полицајци.

5.1. Нејасност израза настаје неадекватном употребом легитимних језичких средстава, а ову одлику бирократског језика запажамо и у језику уџбеника о учењу саобраћајних прописа. Неодређеност се постиже како лексичким средствима, тако и синтаксичким конструкцијама нпр.: **Заишло се не предузимају ефикасне мере да се побољша безбедности учесника у саобраћају?**; **Путиа саобраћајна сигнализација служи да учесницима у саобраћају укаже на одређене**¹⁶ **ојасности, одређена** ограничења; **Преишицање** је дозвољено ако су испуњени **сви пошребни услови** за безбедно преишицање; **Возач ... је дужан да предузме све мере да не доведе у ојасности друа возила; Давање звучног знака одобрења возач је дужан да сведе на неопходну меру; Да ли возило испуњава пошребне услове проверава се на редовним и ванредним шехничким прегледима.**

5.2. Непримерена употреба модерних конструкција и речи страног порекла није ретка појава у анализираној грађи. На овај начин се вероватно тежи већој стручности језика саобраћајних прописа, а при томе се пренебрегава његова основна улога, а то је – да буде јасан и разумљив корисницима приручника. Навешћемо само неке забележене примере: **Безбедна вожња – начела дефанзивне вожње; Жушо преићуће свеишло** обавезује све учеснике на **повећану ојрезности**; **Возач возила које се креће иза аушобуса може извршиши обилажење испош, али са смањеном брзином**¹⁷; **Да ли повећана бука у кабини возила уишиче на брже настјајање замора?**; **Наиласком на саобраћајни знак на слици возач ... а) уишорен је да су ошешани услови вожње; Кочнице су извршни органи** којима се остварује основни задатк кочења; **Прва помоћ има за циљ ... да се изврши шрансјоршовање до здравствивене усшанове; Пуш резервисан**¹⁸ **за саобраћај мошорних возила ... који је као штакав** означен пројисаним саобраћајним знаком (уочићемо још и редундантност поредбене конструкције); **Некашегорисани пуш је површина ... која је досшупна већем броју корисника**¹⁹.

6. Примери које смо издвојили указују на непримерену употребу језичких средстава, вероватно да би се постигао ефекат веће стручности, што неретко смањује разумевање текстова приручника чији језик треба да буде недвосмислен и прецизан. Језик саобраћајних прописа у уџбеницима веома је специфичан по томе што донекле припада језику струке, али је истовремено и језик опште комуникације намењен пунолетним говорницима српског језика. Може се уочити да је веома близак административном функционалном стилу (нпр. по начину на који се образује терминолошка лексика или по особини мањкавости глагола), али се у њему не исцрпљује јер је намењен будућим возачима који предвиђене прописе треба са разумевањем да усвоје (на свест о томе указују, додуше, ретке

16 Клајн (2004: 188) истиче да придев „одређен“ имплицира неодређеност.

17 „Украс‘ бирократског језика је и конструкција *имати (неиш) за циљ*. [...] Поменимо још употребу трпних и радних глаголских придева тамо где би обичније звучали обични придеви: *уместо већи* каже се *повећан*, *уместо јачи – појачан*, *уместо истии – нейпромењен*, *уместо честш – учешш*ао и сл.“ (Кликовац 2001: 107)

18 РЈА уопште не региструје ово значење трпног придева „резервисан, -а, -о“ од гл. „резервисати“, в. под резервисати: **а.** (*извршиши резервацију, обезбедиши, обезбеђиваши неиш*о за себе *унапред* [...]) **б.** *задрж(ав)аши, ошавиши, ошавши* за себе или за другога.

19 Ова лексема се често користи у савременом српском језику те *гледалац* постаје *корисник ТВ мреже, мобилни преишлайник – корисник мобилног шелефона* и сл. Треба напоменути да је употреба ове лексеме у неким случајевима неопходна као нпр. *корисник Иншернаш*. У нашем случају је сматрамо непримерено употребљеном јер се очигледно мисли на возаче.

реченице из корпуса које олакшавају разумевање правила нпр. *Имам слободан пролаз, знак не важи*). Оно што изненађује јесте бројност примера који указују на већу бирократизацију језика у уџбеницима него у полицијским тестовима за полагање возачког испита.

Можемо закључити да у оваквом специјалном језику преовлађују номинализациони процеси и да се анализирани особине (посебно генерализација, неодређеност, употреба речи страног порекла и помодне лексике) преносе из административног функционалног стила и умногоме бирократизованог језика јавне употребе, те се таквих непотребних утицаја у писању уџбеника за полагање возачког испита треба клонити. Свакако да треба неговати стручни језик, али не на штрб његове разумљивости. Правилно разумевање прописа и закона помаже сигурности у саобраћају и зато је веома битно водити рачуна о језику којим се правила излажу. Беспотребно компликована упутства и законитости стварају конфузију, те је и њихово разумевање и усвајање отежано.

Цитирана литература

Бугарски 1997: Ranko Bugarski, „Jezik struke između jezika i struke“, *Jezik u kontekstu*, Beograd: Čigoja štampa / XX vek, 201–210.

Ивић 1988: Милка Ивић, „Још о декомпоновању предиката“, *Јужнословенски филолоџ*, XLIV, 1–5.

Клајн 2004: Иван Клајн, „Избор речи и обрта“, у: П. Ивић, И. Клајн, М. Пешикан и Б. Брборић, *Српски језички приручник*, Београд: Београдска књига, 183–203.

Кликовац 1997: Душка Кликовац, „Једна стилска вежба: говорите ли бирократски?“, *Језик данас*, 3, 2–7.

Кликовац 2000: Душка Кликовац, „У потрази за вршиоцем радње и носиоцем стања (о неким особинама бирократског језика)“, *Књижевности и језик*, XLVII (1–2), 13–20.

Кликовац 2001: Душка Кликовац, „О бирократизацији српског језика“, *Наш језик*, XXXIV (1–2), 85–111.

Кликовац 2005: Душка Кликовац, „О бирократском језику језику: појам и термилошка решења“, *Научни састџанак славистџа у Вукове дане*, 34 (3), 217–223.

Кликовац 2008а: Duška Klikovac, „O explicitnoj kategorizaciji imeničkih pojmova u javnom jeziku“, *Jezik i moć : ogleđi iz sociolingvistike i stilistike*, Beograd : Biblioteka XX vek / Krug, 35–46.

Кликовац 2008б: Душка Кликовац, „О стилским, идеолошким и утилитарним аспектима номинализације у српском језику“, *Јужнословенски филолоџ*, LXIV, 177–188.

Лазић-Коњик 2006: Ивана Лазић-Коњик, „Структура, функција и лексикографска обрада перифрастичног предиката – на примерима из дневне штампе“, *Зборник Мајџице срџске за филолоџију и линџвистџику*, 49 (1), 219–304.

Луковић 1996: Милош Луковић, „Специјални стилови“, у [зборнику] *Срџски језик на крају века* (ред. Милорад Радовановић), Београд: Институт за српски језик САНУ / Службени гласник, 143–157.

Радовановић 1977: Милорад Радовановић, „Декомпоновање предиката (на примерима из српскохрватског језика)“, *Јужнословенски филолоџ*, XXXIII, 53–80.

Радовановић 1981: Милорад Радовановић, „Номинализације у српскохрватском језику“, *Научни састџанак славистџа у Вукове дане*, 7, 251–260.

Радовановић 1990: Milorad Radovanović, „О 'kondenzaciji rečenice' kao jezičkom postupku“, *Spisi iz sintakse i semantike*, Novi Sad: Dobra vest; Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 14–27.

РЈА: *Речник српскога језика*, Нови Сад: Матица српска, 2007.

Тополињска 1982: Зузана Тополињска, „Перифрастични предикатски изрази на међусловенским релацијама“, *Јужнословенски филолог*, XXXVIII, 35–51.

Тошовић 2002: Branko Tošović, *Funkcionalni stilovi*, Beograd: Beogradska knjiga.

Трифунјагић 2007: Иван Трифунјагић, „Бирократизација језика у новинском тексту (нивои категоризације именичких појмова и декомпоновани предикат)“, *Прилози проучавању језика*, 38, 231–242.

Трнавчевић 1982: Захарије Трнавчевић, „Мимикрија у јавном говору изабраних“, у [зборнику] *Актуелна питања наше језичке културе*, Београд: Просветни преглед, 125–129.

Шкиљан 1989: Дубравко Шкиљан, „Мишљење и фетиш“, *Лингвистика свакодневице*, Нови Сад: Књижевна заједница Новог Сада, 68–81.

ON SOME LEXICAL-SEMANTIC AND SYNTACTIC FEATURES OF THE LANGUAGE OF DRIVER'S HANDBOOKS

Summary

In this paper lexical and syntactic properties of the discourse of the driver's license exam handbooks are analyzed. It is shown that there is high frequency of nominalized and decomposed constructions in this kind of discourse, as well as some other features of biocratic language (e.g. explicit categorization), which results in high degree of abstractness of these texts. Given the different education of potential handbooks' users, presenting this kind of content in such abstract manner is inappropriate, since it reduces the clearness of the text.

Ivana Marinković